

EXPRESUL URBAN

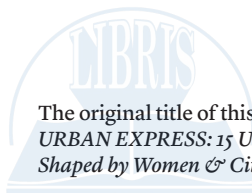
15 reguli urbane
pentru a naviga în
noua lume modelată
de **femei și orașe**

KJELL NORDSTRÖM
PER SCHLINGMANN

EXPRESUL URBAN

Traducere din engleză de
Alexandru Gabor

 PUBLICA

The original title of this book is:

URBAN EXPRESS: 15 Urban Rules to Help You Navigate the New World That's Being Shaped by Women & Cities, by Kjell A Nordström and Per Schlingmann

Original Swedish text copyright © Per Schlingmann and Kjell A Nordström 2014
English translation copyright Ruth Urbom © 2014. All rights reserved.

© Publica, 2015, pentru ediția în limba română

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această carte nu poate fi reprodusă sau difuzată în orice formă sau prin orice mijloace, scris, foto sau video, exceptând cazul unor scurte citate sau recenzii, fără acordul scris din partea editorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NORDSTRÖM, KJELL

**Expresul urban : 15 reguli urbane pentru a naviga
în noua lume modelată de femei și orașe** / Kjell A. Nordström, Per Schlingmann ;
trad.: Alexandru Gabor. – București : Publica, 2015

Bibliogr.
ISBN 978-606-722-165-7

I. Schlingmann, Per
II. Gabor, Alexandru (trad.)

913(100-21)

EDITORI: Cătălin Muraru, Silviu Dragomir

DIRECTOR EXECUTIV: Bogdan Ungureanu

DESIGN: Alexe Popescu

REDACTOR: Ruxandra Tudor

CORECTURĂ: Rodica Crețu

DTP: Florin Teodoru

Prefață	7
1. În drum spre oraș – în trenul expres	11
2. Coboară din turnul tău de fildeș și gândește	31
3. Spune „Bun venit!” capitalismului	53
4. Rămas-bun, statule-națiune?	65
5. O reșezare globală – orașele câștigă teren	83
6. Atracția cunoașterii sălbatică	97
7. A acumula cunoaștere sălbatică	113
8. Urbanistele	123
9. Să experimentăm mai mult	135
10. Empatia este o monedă forte	145
11. Cooperare în loc de competiție	159
12. Când politica devine un joc de atracție	169
13. Afacerea urbană	181
14. Orașul, vrăjitorii contemporani și șansa magică	195
15. Lucrurile încep mereu înspre final	205
REGULILE URBANE	211

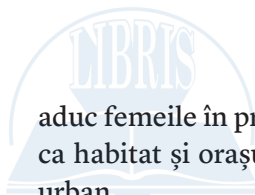

O idee își ia, dintr-odată, zborul. Este ciudată. Este uimitoare. Este ceva ce pare, uneori, de neelucidat. Poate așa iau naștere cele mai multe lucruri. Un copil, o afacere sau un partid politic. Norocul joacă și el un rol destul de mare. Apoi, ani la rând, încercăm să înțelegem ce s-a întâmplat.

În cazul nostru, rezultatul este o carte despre orașe, femei și cunoaștere.

Fanteziile noastre despre ce înseamnă o viață bună se întâlnesc cu economia. Viziuni și realitate. O persoană cu experiență în comunicare și politică se întâlnește cu un economist și, subit, se întrevede limpede un model: orașul în ipostază de cauză și efect. Totul depinde de orașele noastre. Sunt aici, aproape de noi. Un amestec amețitor al celor mai mari extreme pe care le-am creat noi, oamenii. Speranță și deznădejde, puse una lângă alta. Un loc cu care e prea puțin probabil să ajungi să te identifiți. Orașul este însă centrul epocii noastre. Un fel de familie virtuală extinsă, pe care jumătate din populația lumii a adoptat-o. Și acesta este doar începutul. Nenumărate schimbări bat la ușă.

Dezvoltarea are viteza unui tren expres. Tocmai am părăsit ultima stație. Mai puțin de jumătate din populația lumii trăiește în zone rurale. Orașul a devenit mediul natural al oamenilor. Migrația către orașe nu este singura transformare amețitoare. Orașele preschimbă viețile noastre într-un ritm nemaîntâlnit. Competiția. Nevoia de cunoaștere inovatoare. Vechile stiluri de viață și moduri de a ne organiza traiul cedază locul altora noi. Cunoașterea și speranța de viață mai mare

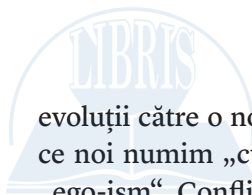
aduc femeile în prim-plan și orașele devin feminizate. Orașul ca habitat și orașul ca forță motrică a schimbării – *Expresul urban*.

Unii încă mai consideră că se pot face profeții despre viitor. Întotdeauna s-au făcut. Ne place să știm ce urmează să se întâmple. Francis Fukuyama a publicat, în 1992, *Sfârșitul istoriei și ultimul om**, o carte îndelung dezbătută. Sfârșitul istoriei. Ceea ce a vrut autorul să transmită este că democrația liberală occidentală poate fi considerată punctul terminus al dezvoltării umane. Potrivit lui Fukuyama, ne-a fost dat să ajungem cu toții, într-un final, în acest stadiu.

Într-un anumit sens avea dreptate, așa cum vom arăta mai târziu. Trăim cu toții într-un sistem. Dar, pe de altă parte, Fukuyama s-a înșelat. Contrar ipotezei sale, ne aflăm, mai degrabă, într-o etapă de *sfârșit al viitorului*. Desigur, viitorul nu s-a încheiat. Pur și simplu, așa a fost dintotdeauna: deplin nepredictibil. Nici datul în bobi, nici oracolele sau supercomputerele nu ne pot ajuta. Așadar, nu aveți în mână o carte despre viitor. În schimb, noi dorim să construim un colaj cu elementele epocii în care trăim. Astfel, din asamblarea acestor piese, putem configura întregul. Iar schimbarea este semnificativă.

Concluzia este că trăim într-o lume nouă chiar dacă modul nostru de a gândi este influențat de concepțiile învechite. O astfel de concepție este că națiunile joacă rolul de eroi principali și că noi trăim într-o lume controlată de bărbați. Cunoașterea tradițională ce putea fi dobândită era ținută la mare preț, iar propriul interes a fost considerat nucleul economiei. Politica era văzută ca un conflict între stânga și dreapta. Așa cum vom arăta, suntem martorii unor transformări și

* Titlu apărut la Editura Paideia, București, 1994 (n.t.).

evoluții către o nouă lume, dominată de orașe și femei, ceea ce noi numim „cunoaștere sălbatică” și „eco-ism” în loc de „ego-ism”. Conflictul dintre stânga și dreapta preschimbă în același timp și stânga, și dreapta.

Pe parcursul cărții, vom indica câteva instrumente, idei și ghiduri pentru a naviga în acest mediu pe care îl numim prezent. Vom arată cum digitalizarea, globalizarea și adevărata poveste de succes a timpurilor noastre – orașul – sunt factorii care ne determină existența.

O armată invizibilă de prieteni și colegi ne-au sprijinit. Ne-au influențat și ne-au ajutat când a fost nevoie. Fără eforturile lor, ne-ar fi fost imposibil să desenăm acest portret al unei epoci sălbatrice, haotice și obsesive, dominată de orașe și de emergența femeilor.

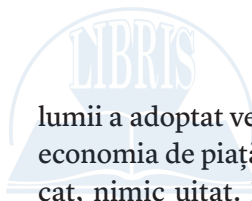
În drum spre oraș – în trenul expres

Ne aflăm în trenul expres și ne îndreptăm spre vacarmul orașului. Pippi Șosețica și Burka Avenger descoperă orașele Hong Kong și New York. Străinii se întâlnesc din pură întâmplare. Cunoașterea „vastă” așteaptă la fiecare colț. Orice se poate întâmpla. Dar cum am ajuns aici?

Mereu tipul ăsta, Marx

Bătrânul Karl Marx avea dreptate. Noi, oamenii, deținem resursele vitale pentru bunul mers al lucrurilor. Noile averi sunt create cu ajutorul intelectului, nu prin puterea mușchilor sau a mașinărilor. Poate că așa au stat lucrurile de la început. Acum însă, cel mai eficient mijloc de producție în afaceri este propriul intelect. Orice altceva se poate cumpăra. Același lucru este valabil pentru fiecare dintre noi. Nimeni nu este unic prin softul de la Microsoft, rețeaua de la Huawei sau aerul condiționat de la Siemens folosite. Voi, eu și aproape șapte miliarde de frați și surori suntem responsabili pentru ce înseamnă unicitatea.

Trăim într-o piață mobilă. Am transformat planeta noastră într-un imens bazar, într-o perioadă scurtă. Uneori Marx a avut dreptate, alteori s-a înșelat. Comunismul este pe cale de extincție. Din cele aproximativ două sute de state existente astăzi, Coreea de Nord rămâne singura care își urmează propria cale, propria combinație de comunism și religie. Restul

lunii a adoptat versiuni ale capitalismului. În termeni uzuali, economia de piață. Piețe pentru orice, oriunde. Nimic specificat, nimic uitat. Piețe ce ne interconectează într-un soi de matrice a comerțului și a relațiilor extinse în întreaga lume.

Groucho s-a înșelat. Omonimul lui Karl, umoristul. El ar fi spus că singurele conexiuni și relații pe care merită să le cultivi sunt cele la care avem interdicție. Groucho era totuși genul de bărbat care nu voia să fie membru al vreunui club. Astăzi, lucrurile stau cu totul diferit. Oricine are ușa deschisă și nu mai există interdicții. Un sistem. O matrice. O singură idee grandioasă domină planeta pentru noi, cei care nu îl venerăm pe marele moștenitor Kim Jong-Un sau nu ne bucurăm de farmecul deosebit al shoppingului în Coreea de Nord. Economie de piață pentru toată lumea!

A sosit timpul femeilor!

Facem afaceri unii cu alții. Vorbim unii cu alții. Ne jucăm unii cu alții.

Calitatea vieților noastre a atins praguri nemaiîntâlnite și speranța de viață este fără precedent în istoria umanității. Tabloul este limpede. Statistica oferită de organizația Human Rights Watch vorbește de la sine. În ultimele trei sau patru decade, mai mult ca niciodată, oamenii au trecut deasupra limitei de subzistență a sărăciei. Conflictele armate dintre țări sunt mai rare ca niciodată. Dictaturile s-au prăbușit ca un pachet de domino de la cel de-al Doilea Război Mondial încoace și un număr record de țări se bucură de o anumită formă de democrație. Chiar dacă e dificil să definim democrația, tendința este clară. Nu mai departe de anii 1970, numărul democrațiilor din întreaga lume abia ajungea la patruzeci.

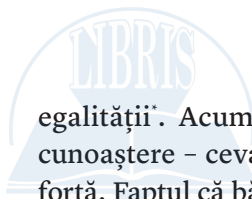

Astăzi, potrivit Programului de Dezvoltare al Națiunilor Unite, mai bine de 140 de țări – în care trăiesc aproape două treimi din populația globului – sunt implicate în construcția unei societăți democratice.

Speranța medie de viață crește pretutindeni în lume și numărul nașterilor scade dramatic. Vieți mai lungi și copii mai puțini. Pe măsură ce femeile din întreaga lume preiau controlul asupra propriilor vieți considerabil mai lungi, biologia trece pe locul secund. De la 38 cu 8, la 80 cu 2. Adică de la o viață scurtă, de 38 de ani, cu opt copii, la o viață de 80 de ani, cu doar doi copii sau mai puțin. O autentică revoluție.

Femeile trec în prim-plan. Peste tot. Ele încep să surclaseze bărbații în ceea ce privește educația, chiar și în țările în curs de dezvoltare. Situația din Teheran, unde circa 60% dintre studenți sunt femei, este un bun exemplu. Independente, inteligente și sănătoase, într-o situație incomparabil mai bună decât în orice altă etapă istorică, însumând peste 50% din populația globului, femeile vor preschimba, în curând, progresul economic și științific într-unul umanist. Femeia emancipată, la care visa Simone de Beauvoir în opera sa de căpătâi din 1949, *Al doilea sex*^{*}, femeia care se ia pe sine în stăpânire devine încet și sigur o realitate. Jumătate dintre fetele născute astăzi vor trăi aproape 100 de ani. Lady Gaga își face apariția într-o rochie cu hălci de carne, croită după cel mai inovator stil. Burka Avenger, supereroina animată din Pakistan, cucerește lumea într-o clipită. Ayatollahii Iranului sunt copleșiți de uimire. Și, de data asta, nu se întrevede niciun revers al medaliei, care să confirme titlul cărții din anii 1990 a lui Susan Faludi, o feministă americană, despre forțele care se opun

^{*} Titlu apărut la Editura Univers, traducere de Diana Bolcu, București, 1998 (n.t.).

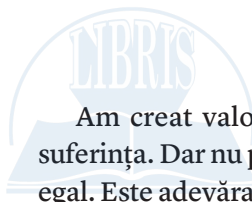

egalității. Acum, femeile din întreaga lume au acces la cunoaștere – ceva ce știm că nu poate fi interzis decât prin forță. Faptul că bărbații vor încerca să se agațe de puterea lor economică și politică este cu totul altă chestiune.

Dacă folosim datele furnizate de motorul statistic Gapminder, creat de o figură marcantă a Institutului Karolinska din Stockholm, profesorul Hans Rosling, vom regăsi o imagine similară. Dezvoltarea economică contribuie la îmbunătățirea stării de sănătate și la creșterea standardului de viață în întreaga lume. Cei doi factori au o dinamică asemănătoare. Putem, desigur, să ne întrebăm care este cauza și care este efectul. În științele sociale, identificarea și înțelegerea relațiilor cauzale pot face ca astrofizica să pară de o simplitate uluitoare. În ceea ce privește societățile și dezvoltarea lor, sfatul nostru este să măsurăm ceea ce poate fi măsurat. Lucruri simple, robuste, precum rata mortalității sau media numărului de copii pe cap de femeie. Sau, dacă ne referim la economie, PIB și creșterea economică. Natura reală a acestor relații poate fi, mai mult sau mai puțin, o problemă legată de intuiție.

În ciuda dificultăților întâmpinate în măsurarea variabilelor și în pofida marilor provocări la care suntem supuși – încălzire globală, terorism, cartele de droguri și crize financiare –, ar trebui să dăm o petrecere grandioasă în bazarul nostru. Să luăm o pauză de la shopping. Să ne ridicăm privirea din ecranele noastre. Greve la Foxconn, giganticul manufacturier din Shenzen, sudul Chinei. Noi, oamenii, am realizat progrese uriașe în dezvoltarea noastră.

* Autorii se referă la *Backlash: The Undeclared War Against American Women*, în care Susan Faludi susține teza că anii 1980 au reprezentat o perioadă de regres pentru agenda feministă (n.t.).

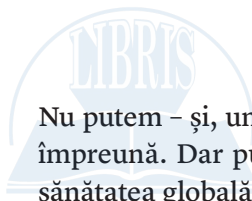

Am creat valoare. Am prelungit durata vieții. Am redus suferința. Dar nu pentru toată lumea. Nici pretutindeni în mod egal. Este adevărat că majorității oamenilor nici nu le pasă, dar unii se îndreaptă într-acolo rapid. În principal, cei care duc o viață bună. America de Nord este, desigur, mai bogată ca niciodată. Iar Norvegia nu are termen de comparație în niciun chestionar privind sănătatea.

Bogații devin și mai bogați. Cei mai bogați 85 de indivizi din lume dețin o avere egală cu veniturile jumătății inferioare a populației globale, se precizează în Oxfam International, un ONG care luptă împotriva sărăciei. Cu alte cuvinte, cei mai avuți 85 oameni de pe planetă cumulează veniturile a 3,5 miliarde dintre cei mai săraci oameni de pe glob. Țările cele mai bogate devin și mai bogate, iar oamenii cei mai avuți devin, de asemenea, și mai avuți. Noul superstar al vieții academice franceze, Thomas Piketty, a intrat în dezbateri. În cartea sa, *Capitalul în secolul XXI*, vehement criticată și elogiată deopotrivă, autorul relevă tendința capitalului de a se concentra în mâinile unui număr restrâns de indivizi. În lumea occidentală, egalitatea standardelor de viață, pe care am experimentat-o din anii 1930 până în perioada postbelică, a fost mai degrabă excepția. Analiza lui Piketty merită o discuție mai amplă. Această evoluție a avut loc în contextul unei cuceriri globale a capitalismului, urmat îndeaproape de colega sa, democrația, în care numărul absolut al oamenilor care s-au ridicat deasupra pragului de sărăcie și care au fost eliberați de regimurile totalitare a depășit orice rată anterioară.

Nu. Nimic nu mai este ca înainte. Ne-am transformat uluitor, într-un interval atât de scurt. Noi trăim, în mare parte, cu imaginea lumii de ieri sau a celei plăsmuite pe băncile școlii.

* Titlu apărut la Editura Litera, București, 2015 (n.t.).

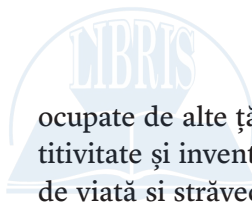

Nu putem – și, uneori, nici nu dorim – să vedem ce am creat împreună. Dar putem avea încredere în concluziile privind sănătatea globală ale profesorului Rosling și ale colegilor săi. Ei reușesc să modeleze imaginea lumii. Dacă nu astăzi, atunci mâine. Cunoașterea, într-un mod ironic, este ca un virus încăpățânat de herpes. Odată ce l-ai dobândit, este teribil de anevoios să scapi de el. Și îi plac noile teritorii. Spre beneficiul tuturor.

Seducătoarele supermodele nordice

În avangarda ce se îndreaptă spre viitor, cu un avans considerabil, regăsim statele nordice și capitalele lor: Stockholm, Helsinki, Copenhaga, Oslo și Rejkjavik. Cinci supermodele. Revista *The Economist*, o publicație fără niciun apetit pentru articole măgulitoare, a numit regiunea nordică „următorul supermodel”. Într-un grupaj dedicat țărilor nordice, autorii au investigat modul în care au reușit aceste mici națiuni, poziționate geografic aproape de Cercul Arctic, să combine creșterea economică cu o distribuție relativ egală a veniturilor, pe o perioadă lungă. Aceste cinci țări, cu o populație totală de aproximativ 26 de milioane de locuitori, constituie împreună a zecea mare putere economică a lumii. Par cinci pescadoare ușoare, însă au puterea unui spărgător de gheață. Revista *The Economist* a evidențiat modelul eficient și funcțional de bunăstare pe care l-am creat cu ajutorul unei economii robuste, care rămâne competitivă în raport cu presiunile concurențiale externe. Indexul de Creativitate Globală* listează Suedia pe primul loc în topul națiunilor creative, următoarele locuri fiind

* În original, Global Creativity Index (n.t.).

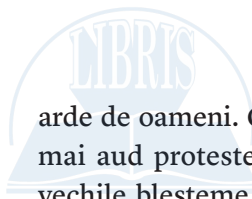
ocupate de alte țări nordice. Suntem lideri globali la competitivitate și inventivitate. Dacă adăugăm egalitatea, speranța de viață și străvechea fericire daneză în acest puzzle, atunci avem o imagine completă. Țările nordice, luate individual și colectiv deopotrivă, au reușit imposibilul: la noi, coeziunea și siguranța se îmbină cu creșterea economică. Ca și cum am fi rezolvat cuadratura cercului.

Țările nordice au combinat cu succes factori despre care multe minți strălucite au afirmat că este imposibil să rămână împreună: cicluri de viață mai lungi, rate ridicate ale bunăstării. Afaceri solide. Un sector public puternic. Egalitate și rate mari ale natalității. În orice clasament internațional al indicatorilor sociali și economici suntem pe podium.

Succesul țărilor nordice mai depinde și de un factor particular. Noi avem încredere unii în alții. Profesorul de istorie Lars Trägårdh a subliniat adesea acest fapt, inclusiv în reputatul său eseu „The Nordic Way“, distribuit la Forumul Economic Global* de la Davos, Elveția. Avem încredere în politicienii noștri. Și avem încredere în instituțiile noastre. Poate suntem naivi, însă este eficient. Dezvoltarea depinde de capacitatea oamenilor de a ajunge la un consens pentru noi oportunități de afaceri, slujbe sau relații romantice. Este fundamental să avem încredere unii în alții. Încrederea promovează cooperarea și determină eficiența. În plus, facilitează o putere politică ce produce schimbare. Țările nordice sunt neobișnuite tocmai prin nivelul ridicat de încredere pe care îl au cetățenii în semenii lor și în instituții.

Cinci țări, locuite de o mică parte din populația globală, au devenit avangarda. Entuziasmul lor este de nestăvilit. Suntem pe mâini bune. Toată lumea a evoluat. Mai bine de șapte mili-

* În original, *World Economic Forum* (n.t.).

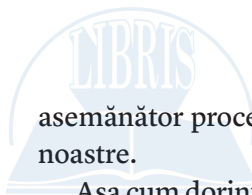
arde de oameni. Chiar și cei care nu vor să ne însoțească. Se mai aud proteste disperate dinspre locurile ayatolahilor și vechile blesteme spintecă aerul. Dar trenul a părăsit stația. Toată lumea sus! Petrecerea a început.

Mobilitatea socială globală

Lumea a fost zdruncinată de două războaie. Abia după semnarea Tratatului de Pace din 1945, mobilitatea socială și-a făcut simțită prezența în Europa și întreaga lume, într-un mod nemaiîntâlnit. Debutul este ezitant. Dacă urmărești datele statistice din prezent, este dificil să înțelegi pașii mărunți care s-au făcut. În numai câțiva ani, am stabilit traiectoria lumii pentru următoarele decenii.

Dacă ne uităm retrospectiv la epoca postbelică, remarcăm că lumea noastră a fost modelată de două forțe principale. Ceea ce numim acum globalizare și creșterea exponențială a volumului total de cunoștințe au preschimbat radical lumea. Mii și mii de insule au devenit țări. Toate formele de comunicare au schimbat fundamental opțiunile fiecăruia. Minerit în Africa de Sud. Firme de software în Palo Alto. Femei în Africa. Oricare dintre noi a experimentat efectele comunicării și ale internaționalizării asupra existenței noastre.

Acum nu facem decât să urcăm treapta următoare. Cunoașterea zămislește cunoaștere. Comunicarea sădește comunicare. Toți indicatorii semnaleză o explozie care este pe punctul de a se declanșa. Acum avem și mai multe. Tehnologia informației este, în mod firesc, forța motrice și consecințele sunt copleșitoare. Așa cum vom arăta mai târziu, ar trebui să ne întoarcem în timp patru sau cinci secole pentru a găsi ceva

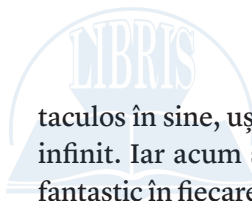
asemănător proceselor care au schimbat fundamental viețile noastre.

Așa cum dorința și capacitatea noastră de a descoperi țările și oceanele lumii întâmpină obstacole clare, fizice, la fel se întâmplă și cu procesul globalizării. Pământul este rotund și nu poate fi degradat dincolo de anumite limite. În plus, globalizarea întâmpină rezistență. Fizicienii o pot numi fricțiune. Forțele naționaliste au mirosit oportunitățile, peste tot în lume. Trebuie să ne păstrăm calmul. Ei nu cred că globalizarea poate atinge un mai mare grad în prezent.

Cunoașterea nu are granițe. Cunoașterea este infinită. Curiozitatea nu poate fi reglementată sau îmblânzită. Încă din 1965, Gordon E. Moore, fondatorul Intel, a înțeles că suntem în fața unei schimbări ce va dărâma toate barierele imaginate. Moore a propus o creștere exponențială a numărului de tranzistori ce pot fi asamblați într-un cip de silicon. Desigur, aceasta nu este o lege naturală. Cu toate acestea, rata efectivă de creștere s-a dublat la fiecare doi ani, într-un interval lung de timp. Această lege are implicații practice în anumite industrii, precum piața jocurilor pe computer, unde este important să cunoașteți impactul mașinărilor pe piață la momentul lansării unui joc.

Jocurile video nu substituie viața – cel puțin nu deocamdată. Dincolo de lumea virtuală se află un spațiu care pentru mulți dintre noi poate părea un roman științifico-fantastic. Dave Evans, futurologul-șef de la Cisco Systems, vorbea încă din 2011 despre „potopul zeta”. În acel an, noi, oamenii, am creat un total de 1,2 zetabiți* de date. (Prefixul *zeta-* se referă la cifra 1 urmată de 21 de zerouri.) Acesta este un număr spec-

* Un zetabit are un trilion de gigabiți, adică îndeajuns cât să stocheze datele de la 1 000 de centre din Manhattan, de exemplu (n.r.).

taculos în sine, ușor de comparat cu universul care se extinde infinit. Iar acum suntem pe punctul de a dubla acest număr fantastic în fiecare an. Tsunamiul de date este cunoscut uneori drept *Big Data*, o sintagmă destul de bine aleasă.

Această explozie informațională nu doar că redesenează harta lumii. Ea transformă totodată condițiile fundamentale necesare desfășurării întregii activități umane. În *Galaxia Gutenberg*, o carte publicată în 1962, Marshall McLuhan, profesorul canadian și teoretician al domeniului comunicării, a descris comunicarea modernă ca fiind o conștiință extinsă. Așa cum a dovedit-o cu numeroase alte ocazii, McLuhan a făcut o profeție. Societatea noastră *este* comunicare. *Totul* este comunicare, sau absența ei. Azi știm că noi înșine suntem informații și date. Puteți întreba un specialist în genetică și vă va spune care sunt manifestările fizice ale unui cod.

Pentru a înțelege cum funcționează întregul, fizicienii sunt obișnuiți să investigheze cele mai mici părți. Fizica are ca obiect cercetarea particulelor care, într-un anume sens, sunt originea tuturor lucrurilor. În societate, cele mai mici particule sunt informațiile și este vital să știm cum să apelăm la ele. Când inventatorul german Johannes Gutenberg a conceput tiparul, viața planetei noastre s-a schimbat pentru totdeauna. Pentru prima dată, am putut separa o idee de creatorul său. Înainte de Gutenberg, viața era simplă, mai ales pentru deținătorii puterii. Dacă voiau ca o idee proastă să nu ajungă să fie pusă în aplicare, îl ucideau pe autor. Cu ajutorul mașinii lui Gutenberg însă, ideile s-au putut răspândi în timp și spațiu, total independent de creatorii lor. Și nu numai atât – ideile și cunoașterea puteau fi conservate. Totul la un preț incomparabil de mic față de cel al unei cărți scrise de mână. Pilonii științei, educației,

* Titlu apărut la Editura Politică, traducere de Petru Năvodaru, 1975 (n.r.).

epocii luminilor și întregul proiect al modernității se datorează mașinării primitive a lui Gutenberg.

La revedere, centru!

Încet, dar sigur a apărut o lume cu un centru efervescent, clar, înconjurat de o periferie bine delimitată. De la centru – o națiune, o biserică, o universitate sau un scriitor –, gândurile erau diseminate către periferia de cititori, ascultători și observatori. S-a ivit o structură socială ierarhică. Centrul deținea controlul asupra informațiilor. În trecut, liderii aveau monopol asupra informațiilor, iar centrul deținea puterea. Nu întâmplător dictatorii de toate felurile au fost preocupați de informație. Puterea depinde de controlul informațiilor. Cel care controlează informațiile are și frâiele puterii.

Dar ceva s-a întâmplat. A apărut internetul. Digitalizarea și rețeaua web pun informația la îndemâna tuturor. Fără întrerupere. Vechiul sistem a fost desfăcut în mii de bucățele. Centrul nu mai are controlul informației. Centrul nu mai există. Totul este dinamic. La revedere, centru!

O minunată nouă mașină a distrus logica ce a guvernat societatea noastră din perioada lui Gutenberg. Internetul conectează orice și pe oricine. Datele mobile nu au vreun centru. Merg de la periferie la periferie. Iar fără un centru care să controleze informația nu există control. Zidul Berlinului a picat în 1989. Primăvara Arabă a ajuns în Tunisia în 2010. Și aici avem primul și, probabil, cel mai important ingredient al cocktailului numit *prezent* – care, așa cum vom vedea mai târziu, indică înspre oraș.

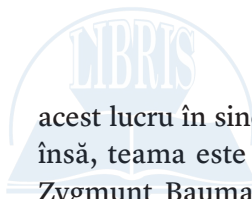

Frica lichidă

Suntem mai în siguranță decât am fost vreodată. Totuși, când privim în jurul nostru prin hiperrealitatea numită mass-media, avem în permanență impresia că trăim pe o planetă a șocului, a fricii și anxietății. Criminologii din întreaga lume raportează că rata delictelor se află pe o pantă descendentă. Cum deschidem televizorul suntem luați de un șuvoi de informații și ne trezim într-un vârtej de conflicte cu bombe, pedofilie, teroare, crimă și falimente. Siguranța este incomparabil mai mare decât în trecut, însă atenția noastră este deturnată de cazurile neobișnuite.

Nu negăm faptul că rolul mass-mediei într-o democrație este să investigheze puterea și funcțiile de bază ale societății. Prin orice altă acțiune întreprinsă, riscă să fie confundată cu portavocea cuiva. Anchetele de presă sunt creaturi diferite în lumea potopului zeta comparativ cu ceea ce se întâmpla în Europa anilor 1970, când fiecare oraș sau regiune din fiecare țară avea doar câteva canale și un ziar dominant. Oferta de informații era săracă. Știrile trebuiau vâdate, precum un trofeu rar.

Astăzi, ultimul lucru care se poate spune despre informații este că sunt prea puține. Chiar și un puști știe că ne confruntăm cu problema opusă. Noua cunoaștere este generată într-un ritm pe care noi nu îl mai putem aprofunda sau înțelege. Mai mult decât atât, granițele naționale sunt dizolvate, făcându-se loc globalizării. Acum ne aflăm exact la răspântia dintre globalizare și o cantitate de informații imposibil de gestionat. Mulți oameni se simt neputincioși. Nu avem control asupra viitorului. Sigur că nu am avut niciodată controlul asupra lucrurilor care erau destinate să se întâmple, însă cel puțin aveam o divinitate în care credeam. Și, adesea,

acest lucru în sine era o amenințare clară. În epoca noastră însă, teama este dificil de aprofundat. Sociologul polonez Zygmunt Bauman o denumeste „frică lichidă”. Proiectul ultramodernității a extins durata vieților noastre și a eliminat spectrul ignoranței. Dar în locul acesteia ne-am pricopsit cu o nouă frică, specifică epocii noastre. O frică difuză, volatilă, pe care Bauman o vede ca pe un pandant al proiectului modernității.

Ne este teamă. Teroriștii ar putea lovi oriunde. Orice țară este o posibilă țintă. Din când în când, un val de șoc se ridică din piața agitată, așa cum ne reamintește Naomi Klein în bestsellerul ei *Doctrina șocului*. Liderii lumii privesc uluiți spre o lume mai incapabilă ca niciodată să înțeleagă ce se întâmplă sau să facă predicții.

Anxietatea este opresivă. Resimțim lipsa sentimentului siguranței. Regizorul suedez Ingmar Bergman, un adevărat maestru al fricii, știa mult mai bine acest lucru. În jurnalul său, *Lanterna magică*, a evidențiat prima regulă a fricii: „Frica creează obiectul fricii noastre”.

Războiul împotriva terorii nu a fost privit cu ochi buni. Oamenii acuză teroriștii că propagă frica. Dar nu cumva însuși războiul împotriva terorii creează frică? Solidă, lichidă ori în stare gazoasă – asta e de discutat. Așa cum vom vedea, *Expresul urban* nu este o floare la ureche, ci o călătorie către un loc unde domnește haosul și unde frica de ceva ce nu poate fi nici măcar transpus în cuvinte este la fel de firească precum faptul că iarba este verde.

* Titlu apărut la Editura Vellant, București, 2009 (n.t.).

De la o bombă la alta

Cărțile noastre de istorie cuprind câteva capitole despre efectele terorii din timpul Războiului Rece. Profeții care prevedeau sfârșitul lumii și care și-au săpat adăposturi nucleare în spatele grădinii par acum niște excentrici caraghioși, cu fobii ilare. Nu mai considerăm o amenințare bomba atomică și armele de acest tip din prezent. Cu pași mici, dar siguri, scenariile care le provocau insomniile președinților și care au furnizat Hollywoodului un excelent material pentru filmele apocaliptice țin acum de umbrele trecutului.

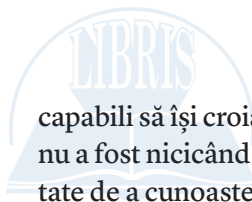
Istoria noastră poate fi interpretată ca un război permanent pentru libertate și autonomie. Dorim să fim liberi să alegem și să decidem. Dorim ca puterea să ne modeleze viața. Ideologiile au venit și au plecat, dar scopul nostru a rămas același. Eșecurile au fost nenumărate. În pofida tuturor opreliștilor, oameni precum Maica Tereza, Mahatma Gandhi și Nelson Mandela și-au asumat lupta pentru libertate. O luptă care încă nu s-a încheiat. Să nu îi pierdem din vedere pe Aung San Kyi* din Birmania sau pe Ai Wei Wei** din China.

Bărbați și femei puternice și inteligente și-au asumat misiunea de a ne elibera de rămășițele dictaturilor și ale ideilor bizare. Am neutralizat inclusiv coșmarul colectiv al filmului cu bomba atomică ce amenința lumea.

Am parcurs un drum impresionant. Numărul democrațiilor a explodat. Sunt mai puține regimuri gangsterești decât oricând în istorie, chiar dacă, în câteva țări, democrația este subminată. Acum, foarte mulți oameni – și, în special, femei – sunt

* Om politic, reprezentantă a opoziției și președinte a Ligii Naționale pentru Democrație din Birmania. În 1990 a primit Premiul Nobel pentru Pace (n.r.).

** Artist, sculptor și militant pentru drepturile omului. A fost arestat de mai multe ori pentru că a criticat sistemul totalitar din țara sa (n.r.).

capabili să își croiască propriile vieți și destine – o tendință care nu a fost nicidecum mai stabilă. Ne bucurăm de o formă de libertate de a cunoaște, de a realiza, de a călători și de a fi. Dacă mai aducem în discuție mobilitatea și noua galaxie în care periferiile comunică fără să mai depindă de centru, atunci imaginea este completă. Toți avem acum acces la informație. Oriunde, ori-când. Am rupt zăgazurile.

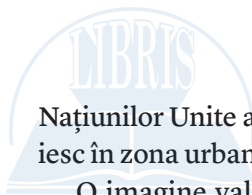
O bombă în mijlocul nostru. Totul este lichid – nu doar frica. Ce urmează după ce noi am devenit propriul nostru centru?

Bomba autonomiei este aici.

Cei mai mulți dintre noi sărbătoresc. Un grad mai mare de libertate este de preferat unei libertăți reduse. Ideea de mai multă libertate are uneori un parcurs îndelungat. Speranțele femeilor din nordul Africii sunt uriașe. Disidenții din întreaga lume au sesizat curentul schimbării. Nu este de mirare că aceia dintre noi care se numesc lideri se scotocesc după o doză de Prozac.

Orașul, puterea și gloria

Vrem să mergem spre oraș. Ne adunăm bocceluța și lăsăm în urmă locușorul în care ne-am născut. Nu-i nimic nou. Uneori ne întoarcem, alteori, nu. Amploarea acestei mișcări este amețitoare. La începutul secolului XX, aproximativ 10% din populația lumii trăia în orașe. Astăzi, la puțin peste o sută de ani, numărul trece de 50%. Și este doar începutul. Estimările actuale, formulate în cadrul proiectului „Urban Age” de la London School of Economics, relevă că, în jurul anului 2050, mai bine de 75% din populația globală va fi concentrată în doar câteva arii urbane. Chiar și astăzi, în America Latină, peste 80% din populație trăiește în orașe. Departamentul Habitat al

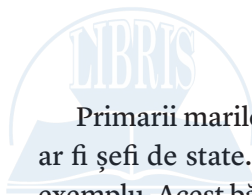

Națiunilor Unite aproximează că numărul cetățenilor care trăiesc în zona urbană echivalează cu 73% din populația Europei.

O imagine valorează cât o mie de cuvinte. S-a afirmat că primele fotografii ale Pământului efectuate din spațiu au dus la o mai acută conștientizare a vulnerabilității planetei decât orice alte imagini. Mișcarea ecologistă a fost o șansă pentru majoritatea dintre noi. O sferă de marmură albastră, strălucitoare, rătăcind în imensitatea spațiului. O fotografie recentă a Pământului, făcută din satelit, ar fi, în egală măsură și o dovadă a urbanizării excesive a planetei. S-ar vedea mici oaze de lumină care strălucesc într-un deșert de întuneric. Sunt locurile magice care ne atrag atât de mult. Orașele noastre.

Într-o proiecție realizată de firma de consultanță McKinsey, sunt nominalizate aproximativ 600 de orașe care constituie pilonii economiei globale. Viața se dezvoltă sub toate aspectele sale.

Două treimi din economia globală vor depinde, într-un orizont scurt de timp, de dezvoltarea acestor orașe. O mică parte din Anglia – Londra, în speță – este responsabilă, în prezent, de circa 20-25% din PIB-ul Marii Britanii și de o treime din creșterea economică a țării. Megaorașele Moscova și St. Petersburg se află într-o țară care acoperă unsprezece fusuri orare. Două orașe care, împreună, reprezintă 30% din PIB-ul Rusiei. Potrivit unui studiu elaborat de Brookings Institution din Statele Unite ale Americii, Moscova, de exemplu, contribuie cu 21% din totalul bunurilor și serviciilor din Rusia. Implicațiile asupra comerțului și politicii sunt imense. Locul spre care ne îndreptăm este, bineînțeles, locul spre care se îndreaptă și banii, și puterea. Cele mai mari corporații reinventează organigramele organizaționale, folosind orașele, și nu țările, pe post de arene ale acțiunii. Multinaționalele se schimbă în multiurbane.

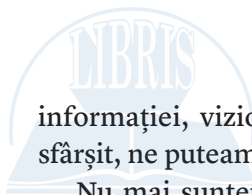

Primarii marilor orașe ale lumii deja se comportă ca și cum ar fi șefi de state. Boris Johnson din Londra este cel mai bun exemplu. Acest bărbat cu o perucă înfricoșătoare reprezintă un procent semnificativ al economiei naționale, însă doar pe hârtie. Orașele, mai mult decât țările, intră în competiție unele cu altele, atât la capitolul atragerea talentelor, cât și la investiții și multe altele. Industria turismului, ca să dăm doar un exemplu banal, una dintre cele mai mari și mai dinamice sectoare economice, alege să se concentreze pe orașe. Vizitează Parisul pentru un city-break. Niciun cuvânt despre țară.

Cifrele, acuratețea și precizia lor merită discutate. Matematica și statistica sunt limbaje și, ca orice alt limbaj, și acestea pot fi interpretate și înțelese în mai multe feluri. Orice încercare de măsurare are neajunsurile ei. Însă în ceea ce privește direcția majoră a proiectului uman, la acest capitol nu există nicio urmă de îndoială. În 15 sau 50 de ani, orașele ne vor găzdui pe majoritatea dintre noi. Orașele, adică locul unde valoarea și companiile sunt create. Unde suntem educați. Unde ne jucăm și dezbatem unii cu alții. Unde ne petrecem viețile îndelungate alături de alții.

Totul converge spre oraș. Totul indică faptul că habitatul nostru este orașul, locul în care avem oportunitatea și capacitatea de a alege. Zonele rurale au foarte puține de oferit, astfel că această tendință nu poate fi oprită. Doar o epidemie globală ar putea anula sau schimba această tendință. Microbii sunt inamicul numărul unu al globalizării. Dar chiar și o pandemie nu ar avea decât efecte de scurtă durată. Odată ce am ajunge să controlăm sursa infecției, ne-am întoarce într-o clipită la orașele noastre dragi.

În trecutul nu foarte îndepărtat, lumea era un loc imens. Prin anii 1970-1980, odată ce au apărut computerele și tehnologia

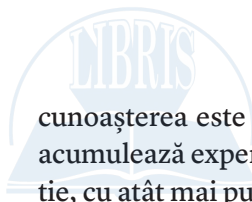
informației, vizionarii au sesizat imediat oportunitatea. În sfârșit, ne puteam elibera de limitele teribile ale geografiei.

Nu mai suntem legați de un loc. Putem munci și putem obține o diplomă oriunde. O viață bună nu mai depinde de un anume loc. Planeta noastră va fi populată de nomazi digitali. Într-un final, vom ajunge și în zonele cu o densitate mai redusă a populației. Presiunea asupra orașelor noastre va slăbi. Aer curat, copii fericiți și o viață bună în nordul Finlandei.

S-a petrecut însă opusul. Exact opusul. Presiunea asupra orașelor noastre nu a fost nicicând mai mare. Oportunitățile de comunicare nu fost nicicând mai bune. Vizionarii s-au înșelat. Căutăm viața bună în orașe. Tehnologia informației s-a dezvoltat în ultimii treizeci de ani într-un mod ce amintește de Harry Potter. De toate pentru toată lumea, oricând, oriunde. Cu imagini. Color. Pe gratis sau cu costuri minime. Toate acestea, concomitent cu creșterea fenomenului de urbanizare.

Cunoașterea sălbatică

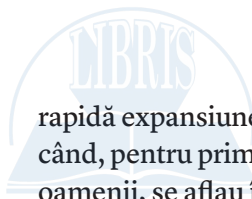
Iubirea amplifică iubirea. Comunicarea sporește comunicarea. Cu cât comunicăm mai mult, cu atât dorim mai mult să comunicăm. Călătorim mai mult în prezent. Este un fapt bine documentat. E-mailurile trimise ating un număr fără precedent. Niciodată nu am călătorit mai mult cu avionul. Vrem să știm mai multe. Să înțelegem. Niciodată nu vom putea spune că am spus sau că am scris totul. Spre sfârșitul anilor 1950, economistul, filosoful și chimistul maghiaro-britanic Michael Polanyi a elaborat conceptul „cunoaștere tacită”. Pe scurt, noi, oamenii, știm mai multe decât putem exprima. În interpretarea riguroasă a lui Polanyi, trebuie să înțelegem că anumite tipuri de cunoaștere sunt dificil de exprimat în cuvinte; toată

cunoașterea este înrădăcinată în cunoaștere tacită. Oamenii acumulează experiențe și informații ce nu pot fi redade pe hârtie, cu atât mai puțin digitalizate. Cunoașterea tacită nu poate fi transpusă în cuvinte sau codificată în vreun fel, însă poate fi transmisă. Cu condiția proximității și a timpului. Cu condiția să fim împreună. Poate în asta constă farmecul orașului. El ne oferă tot ceea ce digitalizarea nu ne poate oferi. Ceea ce ține de condiția noastră umană, nu doar de faptul că suntem versiuni organice ale unei mașinării. Lucruri care nici măcar nu pot fi verbalizate. Genul de cunoaștere pe care profesorul Polanyi l-a desemnat ca fiind „tacit“.

Noi suntem mai mult decât poate fi descris într-un e-mail, într-o carte sau într-o discuție TED de pe YouTube. Noi suntem iubire. Suntem sexy. Putem cânta melodii splendide. În fiecare domeniu suntem mai mult decât putem explica sau scrie. Aici însă, panorama devine încetoșată. Cunoașterea noastră colectivă nu a fost niciodată mai extinsă. În fiecare domeniu a avut loc o explozie a cunoașterii. În același timp, tot mai mulți dintre noi presupun că instrumentarul nostru de cunoaștere achiziționată și administrată nu este decât un mic plancton în raport cu oceanul de cunoaștere sălbatică, nedomesticită, ce opune rezistență la cartografiere și, cu atât mai mult, în raport cu digitalizarea. Poate chiar în această cantitate complet sălbatică și nedomesticită de cunoaștere rezidă atracția orașelor. Orașul modern pare un fel de Galapagos al cunoașterii. Un spațiu plin ochi de cunoaștere sălbatică și, uneori, chiar splendidă, care ne seduce.

Talent, tehnologie și toleranță – așa arată orașul epocii noastre pentru urbanistul american Richard Florida. Acesta nu înglobează doar cunoaștere sălbatică, ci și speranță pentru o viață mai bună. Creativitatea noastră se poate desfășura în voie aici. Există miriade de teorii. Explicația pentru cea mai

rapidă expansiune a orașelor din istorie – anume că prin 2006, când, pentru prima dată în istorie, mai bine de 50% dintre noi, oamenii, se aflau în orașe – încă aduce mai degrabă a ghicitoare. Pur și simplu habar nu avem de nicio explicație. Cert este că 2006 a fost un punct de cotitură. Un prag critic. Orașele sunt din nou *cool*. Experimentăm noul natural. Orașele sunt locul unde ne întâlnim, indiferent de clasă, gen, vârstă și orientare sexuală. Transexuali și fundamentalști, cot la cot cu inuiți și aborigeni, într-un melanj urban.

Dat fiind că noi, oamenii, ajutați de cunoștințele dobândite în sălbăticie, ne croim drumul către orașe într-un număr din ce în ce mai mare, rezultatul final este o supă primordială urbană. Un ghiveci. Acesta este locul în care ne întâlnim și tot acesta este locul de unde hazardul ne poartă către noi situații și ne scoate în cale noi oameni. Aici cunoașterea, ideile și capitalul creează noi lucruri. Aici se întâmplă totul.

Noroc – și bine ați venit în lumea orașelor!

REGULA URBANĂ NR. 1

Majoritatea ne trăim viața în orașe

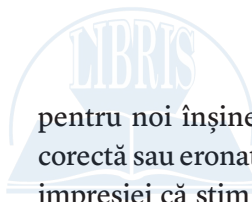
Coboară din turnul tău de fildeș și gândește

Oamenii au pierdut controlul. Tradițiile și instituțiile se pierd. Cunoașterea și abilitățile au devenit mult mai perisabile. Avem încontinuu obligația să reînvățăm și să coborâm din turnul de fildeș pentru a gândi. Alcoolicii Anonimi ne arată drumul când nu mai suntem propriii noștri dumnezei.

Sex. Război. Jocuri pe computer. O disertație doctorală. A învăța este fundamentul tuturor lucrurilor. Putem disputa cât din cunoașterea noastră este nativă, însă viața înseamnă să înveți lucruri noi. Unii oameni învață mai mult, alții mai puțin. Dar asta nu înseamnă că oamenii care învață mai mult sunt mai inteligenți. Totul se reduce la deschiderea față de noile forme de cunoaștere. Învățarea și procesele de învățare sunt esențiale în peregrinările noastre. Supraviețuirea impune învățarea.

O nouă galaxie

Mai întâi de toate, un sfat. În cazul adulților, învățarea implică deseori dezvățarea. Credem că știm deja ceea ce avem nevoie să știm. Adesea avem idei fixe. Uneori suntem conștienți că avem anumite convingeri. Cu toții avem o imagine despre lume pe care am dobândit-o într-un fel sau altul. În termeni practici sau teoretici, am creionat anevoios o imagine a locului în care ne aflăm. Am creat o imagine a lumii

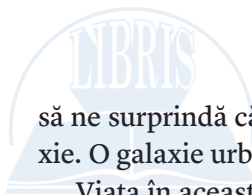

pentru noi înșine. Prea puțin contează dacă imaginea este corectă sau eronată. Cel mai important lucru este confirmarea impresiei că știm care este esența lucrurilor. De fapt, nici nu putem trăi fără ea. Și, odată ce suntem în posesia ei, se instalează debutul infatuării. Acceptăm lucrurile care ne confirmă imaginea despre lume și avem tendința de a respinge ceea ce nu se potrivește.

Creierul nostru abhorează vidul și umple atent golurile din care lipsesc piesele. Întrebați orice cercetător al memoriei. Este dificil pentru creierul nostru să își amintească doar o parte a întregului. Un sistem sănătos, sagace, completează golurile și assemblează lucrurile pentru a crea un chip nou sau o întreagă persoană. Pur și simplu ne folosim imaginația pentru a adăuga în puzzle piesele care lipsesc. Uneori acestea sunt numite preconcepții, alteori, prejudecăți. Vrem să vedem întregul cu orice preț.

Viziunea despre progres și învățare depinde, în ultimă instanță, de atitudinea noastră față de inovație. Alegem adesea să ignorăm ceea ce nu se potrivește. Când noile informații intră în dezacord cu preconcepțiile noastre, nu scăpăm de această meteahnă. Pur și simplu ignorăm.

În imaginea celor mai mulți oameni despre lume nu își are loc și faptul că viața a părăsit galaxia Gutenberg, confortabilă și bine structurată. Un sistem care a influențat timp de secole lumea se dezintegrează chiar sub ochii noștri. Este o provocare colosală pentru noi, mai puțin pentru o mână de tocilari și ciudați și pentru cei care sunt în proces de maturizare și și-au configurat viața într-o galaxie cu totul nouă. Restul trebuie să asude din greu. Suntem nevoiți pur și simplu să ignorăm o bună parte din credințele noastre. Să ne dezvățăm. Și trebuie să acceptăm că nimeni nu își este propria divinitate. Nu trebuie

să ne surprindă că viața noastră se va împlini într-o altă galaxie. O galaxie urbană, digitală. Ușor de spus, greu de făcut.

Viața în această nouă galaxie se confruntă cu ideile vechi, împământenite de multă vreme în societăți și culturi antreprenoriale. A vorbi despre o coliziune înseamnă a o bagateliza. Războaiele majore ale secolului XX au fost urmate de perioade după care încă mai suntem nostalgici. Pacea și prosperitatea au dominat era postbelică în pofida unor amenințări reciproce. Creșterea și progresul au avut o evoluție graduală, fără să depășească anumite limite. Planificarea pe termen lung și administrarea creșterii stabile au fost principala prioritate. Sau o absență a creșterii, la fel de stabilă. Nu-i de mirare că, încet-încet, este indus un sentiment plăcut de omnipotență: „Știm cum funcționează industria. Știm că următorul pas este acest segment de consumatori. Știm!“.

Acest fel de a gândi lucrurile era perfect de înțeles în ședințele de management de la Renault sau Sanyo spre finele anilor 1980, cu câțiva ani înainte de căderea Zidului Berlinului și cu alți câțiva înainte de apariția Netscape 1.0 pe computerele fiecăruia dintre noi. Cu pași mici ne îndreptăm spre o nouă eră. Contextul este însă, în mare parte, același. Estul împotriva Vestului. Comunicarea a fost scumpă și informația, relevantă, mai rară decât un leu albinos. Mai puțin de jumătate din populația lumii trăia în orașe. Pe scurt, era aceeași lume ca cea a lui James Bond din primul episod al seriei, *Dr. No*, care a ajuns în cinematografe în 1962.

Competiția devine cooperare

Un mod prin care o cultură prinde rădăcini și se dezvoltă viguros constă în autodefinirea ca fiind superioară față de alte